

ЯСІНОВСЬКА

Ірина Фантинівна
i-yasenovska@ukr.net

ВЕРХОЛЯК

Тетяна Петрівна

ХМІЛЬ

Соломія Зеновійвна

к.е.н., доцент, доцент кафедри
державних та місцевих фінансів,
Львівський національний
університет імені Івана Франкастудент, Львівський національний
університет імені Івана Франкастудент, Львівський національний
університет імені Івана Франка

УДК 336.64

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

ACTUAL PROBLEMS OF BUSINESS MANAGEMENT IN UKRAINE

Стаття присвячена висвітленню проблем ведення бізнесу в Україні у часі теперішніх економічних, правових і соціальних реформ, а також напрацюванню шляхів формування ефективного підприємницького середовища. У статті досліджено у динаміці місце України в окремих міжнародних рейтингах, здійснено аналіз джерел фінансування діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва. Запропоновано напрями вирішення окремих проблем фінансування суб'єктів малого та середнього підприємництва та формування ефективного підприємницького середовища в Україні.

* * *

Статья посвящена проблемам бизнеса в Украине во время нынешних экономических, правовых и социальных реформ, а также наработке путей формирования эффективной предпринимательской среды. В статье исследованы в динамике позиции Украины в отдельных международных рейтингах, осуществлен анализ источников финансирования деятельности отечественных субъектов предпринимательства. Предложены направления решения отдельных проблем финансирования субъектов малого и среднего предпринимательства и формирование эффективной предпринимательской среды в Украине.

* * *

An important place in Ukrainian economic transformation today is problem of the formation of market institutions, the main of which is the development of the business. The formation and development various forms of small entrepreneurship, along with middle and large businesses, is a strategic problem of economic policy in the context of modernization the economy and its approach to the world's leading standards. The article is devoted to the problems of conducting business in Ukraine in the time of the current economic, legal and social reforms, as well as the development of ways to form an effective business environment. This article explores the dynamics of Ukraine's place in some international rankings, which makes it possible to evaluate changes in the business environment in the country. Thus, the dynamics of Ukraine's position on the Global Competitiveness Index, ease of doing business index, the Global Innovation Index is investigated. It was found that in the structure of sources of funding large domestic enterprises the largest share of equity capital, there is also a significant share of current liabilities and collateral. Instead, the structure of the financing small and medium enterprises dominated in the share of current liabilities and provisions. At the same time, the share of own funds in the financing structure of small and medium-sized enterprises activity is very small, indicating problems with ensuring their financial sustainability. The direction for solving individual problems of financing small and medium enterprises and creating a favorable climate for the development of small and medium businesses in Ukraine are suggested. The results of research, which are expressed in the conclusions and proposals, will contribute part of the solution to enhance business development based on innovation, improving their financial support, the formation of effective business environment in the country.

Ключові слова: суб'єкти підприємництва, підприємницьке середовище, фінансові ресурси, власний капітал, зобов'язання, інновації, диверсифікація

Ключевые слова: субъекты предпринимательства, предпринимательская среда, финансовые ресурсы, собственный капитал, обязательства, инновации, диверсификация

Keywords: subjects of entrepreneurship, business environment, financial resources, equity capital, obligation, innovations, diversification

ВСТУП

Важливе місце в сучасних умовах трансформації економіки України посідає проблема формування ринкових інститутів, основним із яких є розвиток бізнесу. Становлення і розвиток різних форм малого підприємництва, поряд із середнім і великим бізнесом, є стратегічною проблемою економічної політики в умовах модернізації економіки, її наближенням до передових світових стандартів.

Дослідженню проблем ведення бізнесу в Україні присвячено роботи багатьох вчених, серед яких

С.В. Безвух, І.С. Біла, В.В. Бобко, В.В. Галагуріч, Р.В. Кушнір, Т.В. Луцька, В.В. Мельник, Т.В. Паєнтко, О.М. Поліщук, Н.М. Салатюк, К.С. Саух, С.С. Слава, А.Ю. Стопчак, І.Б. Шевчук та інші.

У своїх працях науковці досліджували питання державної підтримки розвитку малого бізнесу та бізнесу на інноваційній основі, проблем залучення фінансових ресурсів у бізнес, дослідженню зарубіжного досвіду. Так, І.С. Біла та Н.М. Салатюк особливу увагу приділили дослідженню проблем державного регулювання діяльності бізнесу в Україні; В.В. Мельник,

В.В. Бобко, О.М. Поліщук – вивченню проблем розвитку малого інноваційного бізнесу; С.В. Безвух, А.Ю. Стопчак – дослідженню проблем соціального партнерства науки та бізнесу.

Однак, в сучасних умовах макроекономічної нестабільності виникає необхідність поглибленого дослідження проблем і перспектив розвитку бізнесу, що дозволить сформулювати комплекс заходів щодо активізації діяльності суб'єктів підприємництва, покращення управління оборотними активами, забезпечення фінансової стійкості.

МЕТА РОБОТИ

У статті ставилося завдання здійснити аналіз підприємницького середовища та проблем фінансування діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва з метою виявлення проблем та визначення напрямів активізації підприємницької діяльності в результаті формування ефективного підприємницького середовища.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання. В процесі дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме абстрактно-логічний, дедуктивний і системний аналізи при дослідженні проблеми діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва; оцінці сучасного стану джерел фінансування їх діяльності; обґрунтуванні шляхів вирішення окремих проблем формування ефективного підприємницького середовища в Україні в умовах макроекономічної нестабільності.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розвиток бізнесу в Україні відбувається в часі конкретних суспільно-економічних умов та під впливом системи екзогенних та ендегенних чинників. Ведення бізнесу в Україні здійснюється в умовах мінливого макросередовища, тому суб'єктам підприємництва доводиться адаптуватися до таких умов.

Невиважена регуляторна політика держави та несвоечасна оцінка і прогнозування фінансового стану підприємств стали вагомими причинами занепаду більшості сфер економіки, підвищення рівня бідності, безробіття та банкрутства [11, с. 189]. У сучасних умовах трансформації економіки України одним із пріоритетних факторів забезпечення сталого економічного зростання є мобілізація та ефективне використання потенціалу бізнесу. Стимулювання розвитку останнього є чинником диверсифікації виробництва, побудови інноваційної економіки, здатної протистояти викликам глобалізованого світу. Крім того, розвиток бізнесу – це спосіб залучення у господарський обіг додаткових ресурсів: у короткостроковому аспекті – грошових і матеріальних, у довгостроковому – активізація людського потенціалу, схильності до інновацій як одного із головних факторів економічного зростання [2, с. 24].

Стан підприємницького середовища в Україні добре відображає місце України в окремих міжнародних рейтингах (рис. 1).

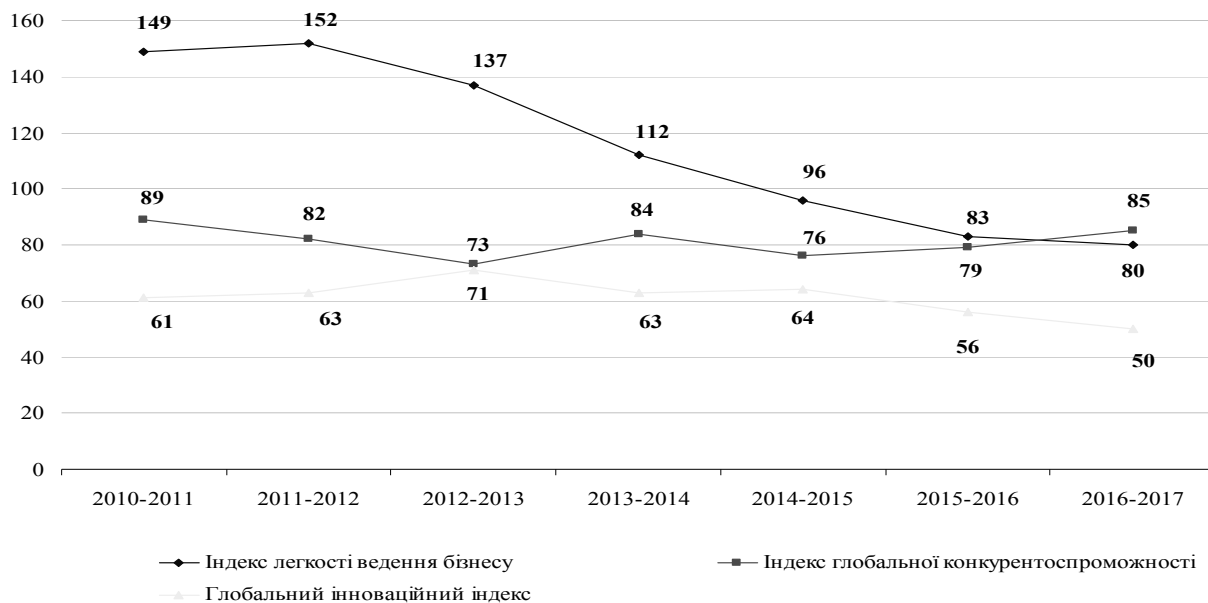

Рис. 1. Місце України у окремих міжнародних рейтингах [на основі [12, 13, 14]]

Значення індексу глобальної конкурентоспроможності показує зміни в економіці країни. Впродовж досліджуваного періоду спостерігається поступове покращення позиції України в посткризовий період і досягнення 73 позиції у 2013 р. та значне погіршення у 2014 р. після анексії Криму та початку військових дій на сході країни. У 2017 р. Україна за значенням індексу глобальної конкурентоспроможності зайняла 85 місце і таким чином погіршила показники двох

попередніх років. 3-поміж чинників, що стримують покращення позиції України, виділяють корупцію, неефективність судової влади, неефективність державних витрат, не достатня розвиненість фінансового та корпоративного секторів.

Індекс легкості ведення бізнесу характеризує ефективність механізмів регулювання підприємницької діяльності. У період 2012-17 рр. Україна досягнула значного прогресу у сфері державної регуляторної політики

щодо підприємництва, а саме значно спростилися процедури започаткування бізнесу, певне покращення системи сплати податків. У 2017 р. за значенням цього індексу Україна посіла 80 місце, покращивши своє місце в рейтингу, у порівнянні із 2012 р., на 72 позиції.

Глобальний інноваційний індекс є узагальненим показником, що дає можливість оцінити рівень інновацій в країні, за рівнем якого Україна у 2017 р. зайняла 50 позицію рейтингу. У динаміці Україні вдалося покращити свою позицію, що стало можливим за рахунок розвитку науково-дослідного та людського капіталу, оцінені позитивно отримані наукою результати. Однак негативно оцінені зміни у розвитку загальної інфраструктури та інституційному забезпеченні інноваційної діяльності, проблеми із забезпеченням верховенства права.

Сучасні досягнення України в міжнародному вимірі конкурентоздатності економіки, рівня розвитку й, особливо, ефективності функціонування національної інноваційної системи є не зовсім достатніми для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки, гарантованої національної безпеки, виходу в найближчій

перспективі за рахунок економічного зростання на європейські стандарти життя українських громадян. Соціально-економічний розвиток української економіки на засадах інноваційного розвитку малого бізнесу має бути забезпечений комплексним застосуванням всіх важелів економічної політики. При цьому інноваційна стратегія, як основа майбутніх прибутків, має стати стимулом для реальної співпраці держави і бізнесу, в тому числі і малого. При цьому держава на законодавчому рівні стимулює і створює механізми підтримки і розвитку ринку інновацій [6, с. 171].

У структурі джерел фінансування великих вітчизняних підприємств у 2016 р. найбільшою була частка власного капіталу (45 %), значною є і частка поточних зобов'язань та забезпечень (39 %). Натомість, у структурі фінансування діяльності середніх та малих підприємств переважала частка поточних зобов'язань та забезпечень, відповідно 64 % та 78 %. Водночас, дуже малою є частка власних коштів у структурі фінансування діяльності малих та середніх підприємств, що вказує на проблеми із забезпеченням їх фінансової стійкості (рис. 2).

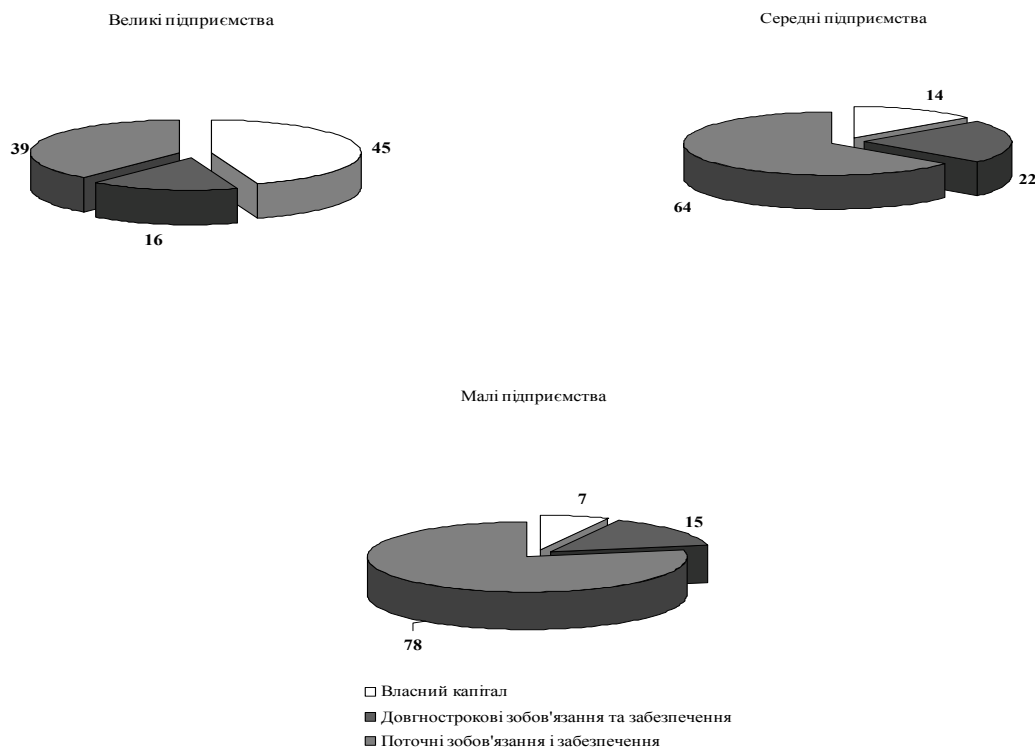

Рис. 2. Структура джерел фінансування діяльності підприємств України за їх розмірами у 2016 р. [на основі [3]]

Поділяємо думку Т.В. Паєнко, що проблема залучення фінансових ресурсів у вітчизняну економіку є досить складною, оскільки її вирішенню перешкоджає цілий ряд чинників: висока вартість кредитних ресурсів, залучення яких є недоцільним через низький рівень рентабельності більшості підприємств реального сектору економіки; відсутність довгострокових джерел фінансування; обмеженість власних ресурсів суб'єктів господарювання через низькі обсяги прибутку; низька інвестиційна активність як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів через несприятливий інвестиційний клімат; обмеженість бюджетного фінансування через

хронічний дефіцит бюджету. Ситуація, в якій опинилася Україна, має всі ознаки інституціональної пастки: економічний розвиток потребує джерел фінансування, залучення яких є ускладненим. Як свідчить зарубіжний досвід, подолати подібну ситуацію можна тільки за активної участі держави у процесах фінансування економічного розвитку [9, с. 167].

Погоджуємося з думкою науковців про те, що одним із факторів, який впливає на здатність підприємства протистояти поширенню кризових процесів та дозволяє забезпечити більш-менш стабільну діяльність, навіть в умовах спаду загальної ділової активності, є

вироблення та реалізація стратегії диверсифікації, як одного із стратегічних напрямків розвитку [8, с.109].

Диверсифікація діяльності суб'єктів підприємницької діяльності дозволяє нарощувати обсяги виробництва, сприяє посиленню конкурентоспроможності підприємства та мінімізації рівня його загального ризику.

Диверсифікація – це розширення номенклатури продукції, яку виробляють окремі фірми та об'єднання; процес проникнення фірми в іншу галузь виробництва; оволодіння новими видами виробництва з метою підвищення ефективності діяльності, одержання економічної вигоди, розподілу комерційного ризику [5, с. 76]. Диверсифікація є важливою складовою побудови вдалої стратегії управління підприємства, оскільки на сьогоднішній день ринкова ситуація є досить мінливою і ризик діяльності суб'єктів підприємництва зростає. Саме диверсифікація дає можливість нарощувати прибуток та зменшувати рівень економічного ризику. Диверсифікація здатна забезпечити сталий розвиток за умови, що ця стратегія базується на інноваціях.

Малий і середній бізнес, який виступає однією із рушійних сил розвитку національної економіки, на сьогоднішній день переживає дуже непрості часи. Існує ціла низка проблем, які перешкоджають їх розвитку. Для їх вирішення мають бути задіяні державні механізми підтримки з урахуванням основних національних і корпоративних інтересів, які спрямовані на ефективне правове забезпечення, фінансово-кредитну підтримку та організаційно-консультаційне забезпечення підприємницької діяльності, стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва тощо [10, с. 51].

Існує нагальна потреба кардинальних змін у підходах до розв'язання накопичених проблем у малому підприємстві, що потребує пошуку нових шляхів його реформування й здійснення таких заходів [7, с. 96]:

- визначення фінансування пріоритетних напрямів розвитку малого підприємництва та оптимізації використання ресурсів за галузями, сферами господарської діяльності й територіями з урахуванням сучасного високотехнологічного товаровиробничого сектора;
- визначення економічних і соціальних проблем в аспекті підтримки і розвитку малого підприємництва на районному та регіональному рівнях, з урахуванням того, що діяльність малих підприємств орієнтована, головним чином, на місцевий ринок.

Поділяємо думку С.В. Безвух та А.Ю. Стопчак, що можливим варіантом виходу із сформованої ситуації є розвиток взаємодії закладів вищої освіти і роботодавців, або в широкому сенсі – науки та бізнесу. Однак формування взаємодії бізнесу та університетів в односторонньому варіанті, за програмою «постачальник-споживач», не зможе призвести до максимального результату. Необхідні інші, взаємовигідні підходи, які б стимулювали співробітництво та спільні дії обох сторін [1, с. 7]. Зарубіжний досвід розвитку співпраці університетів і компаній показує, що дане партнерство активно має підтримувати і стимулювати держава. Тобто, нова модель має бути побудована як співпраця 3 сторін, а саме: університету, держави і компанії. В Україні партнерство університетів і бізнесу розвинуто на невисокому рівні. До найпоширеніших форм співпраці ВНЗ із бізнесом в Україні відносять:

проходження практики на базі компанії; стажування на базі компанії; проведення навчальних курсів та об'єднання лабораторій від компаній; проведення студентських конкурсів від компаній [1, с. 13].

ВИСНОВКИ

Отже, проаналізувавши місце України за окремими міжнародними індексами у динаміці бачимо, що у країні відбувається процес формування підприємницького середовища, відчутний прогрес у сфері державної регуляторної політики щодо підприємництва, покращилися позиції за значення глобального інноваційного індексу. Водночас, вітчизняні суб'єкти підприємництва відчують значну потребу у фінансових ресурсах. Так, критично низькою є частка власного капіталу у структурі фінансування їх діяльності, значна частина суб'єктів підприємницької діяльності не є кредитоспроможними, що обмежує їх доступ до позикового капіталу.

З-поміж важливих напрямів покращання підприємницького середовища в Україні, на нашу думку, варто виділити:

- вдосконалення регуляторної політики держави, зокрема розробки державної системи підтримки малого підприємництва на основі значного залучення позабюджетних ресурсів, самофінансування, подальшого удосконалення процедури оподаткування;
- радикальна перебудова взаємовідносин держави та суб'єктів підприємницької діяльності у фінансово-кредитній сфері шляхом переорієнтації кредитних ресурсів банківської сфери на довгострокове кредитування суб'єктів підприємництва, забезпечення прийнятних умов банківського кредитування;
- поєднання економічних інтересів держави та бізнесу у формі соціального партнерства, що передбачає взаємообумовленість в реалізації власних та спільних інтересів, спрямованість спільних дій на задоволення потреб суспільства;
- спрощення дозвільних процедур та забезпечення їх прозорості, а також відповідальність бізнесу та прозорість діяльності суб'єктів підприємництва; запровадження європейських принципів державного ринкового нагляду за додержанням вимог щодо безпеки продукції та послуг; удосконалення інфраструктури розвитку підприємництва, розвиток фінансових ринків [4, с. 149];
- забезпечення належного рівня державної підтримки суб'єктів малого і середнього бізнесу, що працюють на інноваційній основі.

Отже, вирішення зазначених проблем розвитку бізнесу в Україні повинно стати одним із ключових напрямів державної політики, адже саме підприємство сприятиме значному підвищенню ефективності реалізації вітчизняного економічного потенціалу, оптимізації ролі країни у міжнародному поділі праці, посиленню конкурентоспроможності економіки України.

Список використаних джерел

1. Безвух С.В., Стопчак А.Ю. Соціальне партнерство науки і бізнесу: форми взаємодії, проблеми і рекомендації щодо їх вирішення. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 3(3). С. 7-14. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_3\(3\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_3(3)_3).
2. Біла І.С., Салатюк Н.М. Розвиток сучасного бізнесу

та проблеми його державного регулювання в Україні. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 16. С. 24-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_16_7.

3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікробізнесу: стат. збірник. К.: Державна служба статистики України, 2016. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Конкурентоспроможність національної економіки: фінансові важелі та стимули: кол. моногр. / Н.С. Ситник, А.В. Стасишин, У.З. Ватаманюк-Зелінська та ін.; під заг. ред. д.е.н. Н.С. Ситник. Львів: "Сполом", 2017. Ч. 2. 512 с.

5. Луцька Т.В., Кушнір Р.В. Диверсифікація: особливості розвитку підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 16. С. 74-78.

6. Мельник В.В., Бобко В.В., Поліщук О.М. Актуальні проблеми розвитку малого інноваційного бізнесу в Україні. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2017. Вип. 90(2). С. 167-173. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2017_90\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpumus_2017_90(2)_17).

7. Саух К.С. Проблеми та перспективи розвитку підприємств малого бізнесу в Україні. Збірник наукових праць Українського державного університету залізничного транспорту. 2015. Вип. 154. С. 93-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpudazt_2015_154_18.

8. Слава С.С., Галагурич В.В. Диверсифікація як ефективний механізм забезпечення розвитку підприємства. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Випуск 1 (42), 2014. С. 109-111.

9. Паєнтко Т.В. Диверсифікація фінансових потоків в контексті стимулювання економічного розвитку. Інформаційні технології в освіті. 2013. Вип. 17. С. 166-172.

10. Шевчук І.Б., Петришин О.П. Аналіз діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу: проблеми та перспективи розвитку. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. № 9(2). С. 47-52. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_9\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_9(2)_11).

11. Ясіновська І.Ф. Оцінка фінансового стану підприємств регіону. Регіональна економіка: Науково-практичний журнал. Львів. 2016. № 1. С. 188-195.

12. Doing Business 2017. URL: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>.

13. The Global Competitiveness Report 2016-2017. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.

14. The Global Innovation Index 2017. Winning with Global Innovation. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf.

References

1. Bezvukh S.V., Stopchak A.Yu. Social partnership of

science and business: forms of interaction, problems and recommendations for their solution. Khmelnytsky: Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, 2015, № 3(3), pp. 7-14 (in Ukrainian).

2. Bila I.S., Salatiuk N.M. Development of modern business and problems of its state regulation in Ukraine. Prychornomorski ekonomichni studii, 2017, Issue. 16, pp. 24-27 (in Ukrainian).

3. Activities of subjects of large, medium, small and microenterprises : stat collection. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine, 2016. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Competitiveness of the national economy: fiscal leverage and incentives / N.S. Sytnyk, A.V. Stasyshyn, U.Z. Vatamanyuk-Zelinska et.al.; ed. N.S. Sytnyk. Lviv: Spolom, 2017, 512 p (in Ukrainian).

5. Lutska T.V., Kushnir R.V. Diversification: peculiarities of enterprise development. Investments: practice and experience, 2013, № 16, pp. 74-78 (in Ukrainian).

6. Melnyk V.V., Bobko V.V., Polishchuk O.M. Actual problems of small innovative business development in Ukraine. Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva, 2017, Issue 90(2), pp. 167-173 (in Ukrainian).

7. Saukh K.S. Problems and prospects of small business development in Ukraine. Zbirnyk naukovykh prats Ukrainykoho derzhavnoho universytetu zaliznychnoho transportu, 2015, Issue 154, pp. 93-97 (in Ukrainian).

8. Slava S.S., Halahurych V.V. Diversification as an effective mechanism for enterprise development. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ekonomika, 2014, Issue 1(42), pp. 109-111 (in Ukrainian).

9. Paientko T.V. Diversification of financial flows in the context of stimulating economic development. Informatsiini tekhnolohii v osviti, 2013, Issue 17, pp. 166-172 (in Ukrainian).

10. Shevchuk I.B., Petryshyn O.P. Analysis of the activities of small and medium enterprises: problems and prospects of development. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka", 2018, № 9(2), pp. 47-52 (in Ukrainian).

11. Yasinovska I.F., Assessment of the financial situation of enterprises in the region. Rehionalna ekonomika: Naukovo-praktychnyi zhurnal, 2016, № 1, pp. 188-195 (in Ukrainian).

12. Doing Business 2017. URL: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>.

13. The Global Competitiveness Report 2016-2017. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.

14. The Global Innovation Index 2017. Winning with Global Innovation. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf.